

Tarihi miras turizmi ekseninde Atatürk'ün izinde İzmir rotası önerisi

Izmir route proposal on the footsteps of Atatürk in the axis of historical heritage tourism**

Burçak AKINCI EKİZTEPE* (orcid.org/ 0000-0002-1421-4734)

¹Milli Eğitim Bakanlığı, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Aydın, Türkiye

Özet

Amaç: Çalışmanın amacı turizmin birçok türü bakımından zengin arz çeşitliliği bulunan İzmir'de tarihi miras turizmi bakış açısıyla turistik Atatürk rotası önerisi geliştirmektir. Bu sayede kentte turistik talebin yılın tüm zamanları için cazip hale getirilebilmesi yönünde bir alternatif oluşturmak istenmektedir.

Yöntem: Bu kapsamda alan ziyareti yapılmış ve doküman analizi tekniği ile nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: İzmir, sahip olduğu tüm turistik arz çekiciliklerinin yanı sıra hem işgal yıllarına hem de Cumhuriyet dönemine tanıklık etmesinden kaynaklı tarihi miras unsurlarıyla dikkat çekmektedir. Turizm kenti olmasının öncesinde Atatürk ve silah arkadaşlarının ağırlandığı miras değerlerine sahiptir. Kentte tarihi miras turizmi ekseninde turistik Atatürk rotası değerleri bulunmaktadır.

Tartışma: Bu çalışmada İzmir'de tarihi miras turizmi perspektifinden turistik Atatürk rotası önerisi geliştirmek istenmektedir. Rota güzergâhı Belkahve Ata Anı Evi, İplikçizade Köşkü, Zübeyde Hanım'ın Anıt Mezarı, Latife Hanım Köşkü, Uşakizade Köşkü, Atatürk Müzesi, Ziraat Mektebi Atatürk Büstü, Atatürk Maskı olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Miras Turizmi, İzmir, Atatürk, Tarihi Miras Rotaları

Abstract

Purpose: The aim of this study is to develop a proposed Atatürk tourist route from the perspective of historical heritage tourism in İzmir, a city with a rich diversity of tourism offerings. The goal is to create an alternative that will make the city attractive for tourism throughout the year.

Design/methodology/approach: Within this scope, a field visit was conducted and qualitative research methods were used, employing document analysis techniques.

Results: İzmir, in addition to all its tourist attractions, stands out with its historical heritage elements stemming from its witness to both the occupation years and the Republican era. Before becoming a tourist city, it possessed heritage sites that hosted Atatürk and his comrades. Within the framework of historical heritage tourism, the city has a designated Atatürk route. This route, within the context of historical heritage tourism, includes the Belkahve Atatürk Memorial House, İplikçizade Mansion, Zübeyde Hanım's Mausoleum, Latife Hanım Mansion, Uşakizade Mansion, Atatürk Museum, the Atatürk Bust at the Agricultural School, and the Atatürk Mask.

Discussion: This study aims to develop a proposed Atatürk tourist route in İzmir from the perspective of historical heritage tourism. The route is defined as follows: Belkahve Atatürk Memorial House, İplikçizade Mansion, Zübeyde Hanım's Memorial Tomb, Latife Hanım Mansion, Uşakizade Mansion, Atatürk Museum, Atatürk Bust at the Agricultural School, and Atatürk Mask.

Keywords: Historical Heritage Tourism, İzmir, Atatürk, Historical Heritage Route

Giriş

Toplumda eylemleriyle, düşünceleriyle, toplumun tarihini ve kültürünü dönüştürmeye sundukları katkıları ile öncü olan kişilerin bu süreçte konakladıkları, önemli kararlar aldıkları, karargâh olarak kullandıkları binalar, mekânlar, evler tarihi değerleriyle korunmaktadır (Temiz ve Özkan, 2022). Williams (1998: 183) siyaset insanları, askeri liderler, kültür liderleri gibi toplumda ön plana çıkan kişilerin tarihe yön vermek üzere kullandığı her türlü mekânın tarihi miras turizmi çekiciliğinin yüksek olduğunu söylemektedir. Turizmin

*Sorumlu yazar: burcakakinciekiztepe@gmail.com

DOI: 10.33083/joghat.2026.641

beslendiği kaynağın tarih, kültür ve miras olduğu düşünüldüğünde odağında tarih, kültür ve miras olan her şey turizme kaynak olarak değerlendirilebilir. Geçmişin günümüzde kullanımı tarihi mirası ifade eder (Aliağaoğlu ve Temurçin, 2004: 121). Tarihi miras turizminin ise geçmişin turizm hareketliliği için kullanılması olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde kültür kavramı miras ile turizmin bütünleşik gelişmesinde en önemli olgu haline gelmiş ve ulusların/kentlerin turizmde yenilenme ve gelişme stratejisinin ana unsuru olarak ön plana çıkmıştır.

Kültürel miras, toplumların tarihleri de olmak üzere ortak geçmişlerini günümüze taşıyan, birlik ve beraberlik duygusunu, toplumsal dayanışmayı geliştiren ve güçlendiren, tarihsel süreçte biriktirilen kültürün devamlılığını güvence altına alan tüm değerler olarak ele alınmaktadır (Duran, Can, Çetin ve Koçhan, 2023: 46). Türkiye, 2256 sayılı Yasa ile 25.12.1979 tarihinde 'Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili 1970 UNESCO Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Bu Sözleşme gereğince devletler tarafından bilim, tarih, tarih öncesi, arkeoloji veya sanat için değerli olduğu belirtilen bilim ve teknik tarihi ile askeri ve sosyal tarihi kapsayan tarihe, ulusların idare adamlarının, bilginlerinin, düşünür ve sanatçıların hayatlarına ve önemli olaylara değin varlıklar kültür varlığı sayılırlar. Buradan hareketle askeri miras alanları, somut tarihi mirasın bir parçası olmakla birlikte bu alanların hissettirdiklerinin ise somut olmayan tarihi miras ile ilişkilendirildiği söylenebilir (Aliağaoğlu, 2004: 51).

Tarihi miras rotaları, birden daha çok tarihi ve kültürü yansıtan alandan oluşan ve böylelikle yeni bir bütünlük oluşturan sistemi ifade etmektedir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde bir tarih rotasının, geliştiği alanın bütüncül bir ölçekte ele alınmasının kolaylaştığı söylenebilir. Bu sayede tanıtım, koruma ve arz çalışmalarında bütünsel bir yaklaşım söz konusu olabilmektedir. Rota planlamasında çalışılan alanın tematik bütünlüğü temsil etmesi önemlidir. Rotalar tarihsel, kültürel veya doğal bağlamda ve bütünlük içerisinde kurgulanabilmektedir. Turizmin geliştirilmesi, kalkınmanın desteklenmesi ve tarihi mirasın korunması gibi amaçlarla özgün ve ilgi çekici turistik rotalar oluşturulabilir. Bu bağlamda Atatürk'ün adını taşıdığı her alanı ulusal ve tarihi miras olarak kabul edebiliriz. Bu çalışmada Atatürk'ün İzmir'deki izleri, tarihi miras turizmi ekseninden ön plana çıkan ulusal miras değerleri kapsamında ele alınmış ve neticesinde İzmir'de turistik Atatürk rotası önerisi geliştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle Atatürk'ün İzmir ziyaretleri üzerine kapsamlı bir doküman analizi yapılmış resmi yazışmalar, daha önce yapılan çalışmalar, döneme tanıklık eden kişilerin konuyla ilgili eserleri ve ilgili paydaşların web siteleri sistematik şekilde incelenmiş, içerik analizi ile birbirine benzer özellikler gösteren veriler oluşturulmuştur. Bu veriler kavramlar ve temalar kapsamında bir araya getirilerek düzenlenip, yorumlanmıştır. Bu çalışmanın amacı coğrafi konumu, iklim koşulları ile turizmin birçok türü bakımından zengin arz çeşitliliği bulunan İzmir'e tarihi miras turizmi bakış açısıyla turistik Atatürk rotası önerisi geliştirmektir. Bu sayede İzmir'de turistik talebi yılın tüm zamanları için cazip hale getirilebilmesi yönünde bir alternatif oluşturmak istenmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Turizmin Değişen Anlamı ve Turizmde Yeni Eğilimler: Tarihi Miras Turizmi

Turizm, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerinden birisi olmayı sürdürürken aynı zamanda toplumları sosyal ve kültürel anlamda etkilemektedir. Turizmin gelişimine bağlı olarak birçok yatırım kararı alınmakta, turizm uygulamalarının ülkelerin cari açığını kapatması, bölgeler arası eşitsizlikleri en aza indirmesi, toplumlararası iletişimi güçlendirmesi beklenmektedir. Beklenen bu faydaların yanı sıra sürdürülebilir gelişim kavramının göz ardı edilmesi kaynaklı çevre sorunlarının yaşanması, enflasyonun artması, turizme bağımlılığın oluşması, fırsat maliyeti gibi olumsuz ekonomik etkileri ve toplumun değer yargılarının değişmesi, aşırı ticarileşme boyutuna geçilmesi gibi sosyal konularda da olumsuz etkiler gerçekleşebilmektedir (Duran ve Özkul, 2018: 137). Turizm, ulusların/kentlerin ekonomik gelişimine katkı sağlarken aynı zamanda ortak değer yaratımını da destekler. Toplumların ortak bir kültür belleğine sahip olması kültürel kimlik olgusunu geliştirir.

Turizm uluslararası, ulusal, bölgesel ve yöresel mekânlarda gerçekleşen rekreasyonel faaliyetler bütünüdür. Spesifik bir alanın miras değerleri, kendi tarihinin ve kültürünün birer parçası olarak algılanır (Aliağaoğlu, 2004: 51). Ülkemiz, tarihi ve kültürel miras arz değerleri bağlamında oldukça zengindir. Toplumsal sürdürülebilirliğin gerçekleştirilmesi için yöre halkının önceliğinin ve kararlara katılımının sağlanması, toplumlara iş olanakları yaratılması, diğer ekonomik sektörlerin durumu kötüye gitse bile gelir getirici fırsatlar oluşturması açısından turizm önemli bir sektördür (Güngör, 2018).

Günümüzde çok farklı nedenlerden dolayı bireylerin turizme katılma kararı aldığı görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılması, uzak mesafelere ulaşmanın kolaylaşması, yenilik arama amacı, bireysel ilgi alanlarının çeşitliliğinin artması gibi birçok unsur turizmi çeşitlendirmektedir. Bireylerin günlük yaşamda kent, yaşam ve iş stres yükünden arınma, fiziksel olduğu kadar psikolojik olarak da yorgunluklarını atma, eksik duyguları kendi istekleri doğrultusunda şekillendireceği çok yönlü deneyimlere doğru eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde sürdürülebilir yaşam kalitesi anlayışının hâkim olduğu bireylerin farklı beklentilerinin turistik talebi çeşitlendirerek şekillendirdiği yeni turizm türlerinin olduğu görülmektedir. Burada turistin hangi turizm türüne ilgi göstererek katılımcı olacağını belirleyen temel faktörün kendi içsel ve dışsal ihtiyaçları çerçevesinde şekillenen seyahat motivasyonu olduğu düşünülmektedir. Yeni turizm yaklaşımının on iki aya hitap etmesinden dolayı katılımın kolaylaştığı ve tercih edilirliliğinin arttığını söylemek mümkündür.

Kültür turizmi, önemli bir alternatif turizm türüdür. Yeni oluşan alternatif turizm türleri içerisinde keskin sınırlamalar oluşturulamamaktadır. Temel turizm türleri ve alternatif turizm türleri incelendiğinde kültür turizmi, kültürel miras turizmi ve tarih turizmi alt başlıkları altında değerlendirildiği belirlenmiştir (Duran ve Özkul, 2018: 145; Güngör, 2018). Buradan hareketle tarihi miras turizminin miras ve kültür turizmi ile bütünleşik olduğu düşünülmektedir. Atatürk dönemi tarihini yaşamış olan mekânlar ve yapılara doğru yönelen turistik talebin arttığı düşünüldüğünden araştırmada tarihi miras turizmi, kültürel miras turizmi kapsamında ele alınarak İzmir’de Atatürk’ün ayak izlerinin geçtiği tarihi ve ulusal miras değerleri ile ilişkilendirilmiştir.

Kitle turizminin yıkıcı etkilerinin fark edilmesiyle birlikte yıllar içerisinde ikinci plana atılan kültür olgusunun, sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla tekrar önemseneceği başlatıldığı görülmektedir. Mirasın korunması ve geliştirilmesi, fiziksel ve ekonomik yenilenme, istihdamın sağlanması ve ekonomik kalkınma, turizmin güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesi, nüfusun korunması, kültürel anlayış hoşgörüsünün geliştirilmesi gibi bir dizi temel unsurun önemseneceği gerektiği anlaşılmıştır. Dünya genelinde turizm gelişmeleri ele alındığında kültür turizminin, tarihi miras turizmi gibi beraberinde sunduğu çeşitli fırsatlarla büyüdüğü dikkat çekmektedir. Buradan kültür turizmi etkinliklerinin her geçen gün çeşitlendiği ve alanının genişlediğini söylemek mümkündür. Ülkelerin kültür turizmine yönelik tahminleri incelendiğinde uluslararası turizm hareketlilikleri içerisinde kültür turizmine katılma oranının %39 olarak belirlendiği görülmektedir. Bu oranın gelecekte de hızlı bir şekilde artacağı öngörülmektedir (Aydın ve Arslan, 2024: 452).

Tarihi miras turizminin mevsime bağımlı olmayan özelliği, turizmin zamana ve mekâna yayılmasına olanak sağlaması yönünde etkili bir araç olarak görülmektedir. Somut olan ve somut olmayan tarihi değerlerin turizm yoluyla ekonomik bir değer kazanması söz konusudur. Tarihi miras turizmi yönetiminin etkin bir şekilde yapılması turizm hareketliliğini oluşturan bu değerlerin zamana bağlı yıpranmasının önüne geçerken aynı zamanda korunmasını sağlamaktadır (Emekli, 2006: 55).

Kentlerin Kültür Miras Değerleri: İzmir

İzmir’in hem bölgesel hem de ülke genelinde yapılan tarımsal ve ticari üretimin ihracatına aracılık etmesinde liman kenti olmasının katkısı önemlidir. İzmir, Türkiye’nin en büyük üç şehriden birisidir. Kıyı ve liman kenti olma özelliğini tarih boyunca koruyan İzmir, farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Tarihi 8500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk demiryolu İzmir merkezli olup (İzmir-Aydın) 1866 yılında işletmeye açılmıştır (Çiçek, 2006). Avrupa’nın kapitalist sisteminde ekonomik ve sosyal değerlerini İzmir’e taşımasına bağlı olarak kentin ithalat ve ihracatın önemli merkezi olduğu belirlenmiştir. İzmir’in 18. ve 19. yy.da Dünya ticaretinde önemli bir kent olarak gelişmesinin yanı sıra sigortacılık, taşımacılık, depolama, bankacılık sektörlerinde de hızlı bir şekilde gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Aynı dönemde farklı etnik grupların İzmir’de yaşama katılmasıyla kentin kozmopolit yapıya evrildiği ve kentte kültürel aktivitelerin çeşitlendiği dikkat çekmektedir. Tiyatro ve sinema binaları, gece kulüpleri ve dans salonlarının sayısındaki talebe bağlı artış, kent dokusunun niteliklerini geliştirmiştir. Kentte hareketli bir sosyal yaşam dikkat çekmektedir. Türkiye’nin üçüncü büyük kentinde 1950’lerden itibaren iç göç talebinden dolayı hızlı nüfus artışı yaşanmaya başlamıştır (Tatlidil, 2009: 229-330).

Zor beğenmesiyle ünlü Yunan filozof, tarihçi ve coğrafyacı Strabon İzmir’i, ‘O bütün kentlerin en güzel olanıdır’ diye övmektedir. Batı literatürünün temel eserlerini veren Homeros doğduğu kent için, ‘Gök kubbenin altındaki en güzel şehir’ nitelendirmesi yapmaktadır (Çiçek, 2006). Aristo’nun Büyük İskender’e ‘görmezsen eksik kalırsın’ dediği şehirdir İzmir. Atatürk ise ‘Bu şehre bir şey olsaydı çok üzülürdüm’ dediği İzmir’i her zaman, doğup büyüdüğü Selanik’e benzetmiştir (Yamak, 2010: 57-59). Bana yar olmayan İzmir’i

kimseye yar edemem düşüncesiyle çıkarılan İzmir yangını ile hem coğrafi kimliği hem de sosyal ve ticaret hayatı değişen İzmir, Paris olarak nitelendirilmektedir (Gürel, 2018).

Milli Mücadelenin öncü kentlerinden olan İzmir, Türk İstiklal Savaşı'nın sembol kentidir. Cumhuriyetin devrimlerinin gelişimini kentin her bir noktasında görmek mümkündür (100 Yıldır Hep İleri, Özgürses, 2012). Her köşesi tarih, medeniyet ve doğal güzelliklerle dolu Ege'nin incisi kabul edilen İzmir özellikle Cumhuriyetin kurulum aşamasında tarihe tanıklık eden yapılarıyla da yaşayanlarını ve ziyaretçilerini büyülemektedir. Şehir Tarihi Saat Kulesi, Kemeraltı Çarşısı, Tarihi Asansör, Agora Meydanı, Şirince, Efes Antik Kenti, Meryem Ana Evi gibi birçok önemli noktaya ev sahipliği yapmaktadır.

Kuvvetli tarih birikiminde başarılı kentlerden olan İzmir de kentli kimliği taşıyan bireylerini oluşturmuştur. Bu bağlamda kendini İzmirli hissedenden herkesin İzmirli olduğu düşünülmektedir.

Mustafa Kemal'in Hayatında İzmir

Anılar, bir insanı tanımak ve anlamak için en temel gerçeklerdir. Türk ulusunun simgesi ve işgal altındaki ulusların örnek aldığı kişi olan Atatürk'ün anlaşılmasında ise İzmir, kent ve anılar olarak bir bütün halinde çok değerlidir. İzmir kent kimliğinin ve kent kültürünün oluşmasında Atatürk'ün temel unsur olduğunu söylemek mümkündür. Cumhuriyeti bütünüyle çağdaş, laik, demokratik nitelik taşıyan yaşam biçimine dönüştüren değerlerin mimarına ev sahipliği yapan, tarihin her döneminde hem sosyal hem ticari yaşamıyla ışık saçan İzmir, Atatürk'e ait izler ve anılarla doludur (Tartan, 2003: 13; Kaplan, 2017; Gürel ve Bozaslan, 2020: 10).

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde yenilikleri tanıtmak için sayısız kere yurt gezilerine katılmıştır. Literatür incelendiğinde ulusal bağımsızlık mücadelesinin başladığı kent olan İzmir'in, sıklıkla yurt gezilerine çıkan Atatürk'ün 1923 yılı Ocak ayı ile hastalığının ağırlaştığı 1938 yılı Mayıs ayı arasındaki sürede en fazla ziyaret ettiği kentlerden birisi olduğu anlaşılmaktadır. Tarih sayfalarından kendisinin en mutlu günlerini geçirdiği açıkça görülen İzmir'in (Tartan, 2003: 152), Mustafa Kemal'in duygusal yaşamında da değeri yüksektir. Zübeyde Hanım'ın kabrinin Karşıyaka'da olması, eşi Latife Hanım'ın İzmirli Uşakizadelerin kızı olması (Tinal, 2008: 19), İzmir'i Gazi'nin hayatında önemli bir kent haline dönüştürürken aynı zamanda İzmir'in Atatürk sevdasını güçlendirmektedir.

Mustafa Kemal'in İzmir ile ilk tanışması 1905 yılında gerçekleşir. 11 Ekim 1925 tarihinde İzmir Belediyesinin balkonundan halka doğru seslenmesinde okuldan ayrılıp sürgüne giderken ve sürgünden gelirken bu güzel rıhtımı gördüğünü söylemektedir (Tartan, 2003: 103). Daha sonra 1907 yılında görev yerinin Makedonya'ya nakledilmesi vesilesiyle deniz yoluyla Şam'dan Selanik'e geçerken ikinci defa bu şehri görme fırsatı olmuştur. Yeterli bilgiye rastlanmasa da hava değişimi münasebetiyle Milli Mücadele öncesinde son kez Trablusgarp'a giderken İzmir'e uğradığı düşünülmektedir. 22 Haziran 1934 tarihi İzmir'e son gelişidir. 29 yılda 16 kez İzmir'e konuk olmuş, 146 gün İzmir'de konaklamıştır (Gürel, 2018: 20). Mustafa Kemal Anadolu'nun gözbebeği olarak gördüğü İzmir'in Yunanlılara verilmesine hiçbir zaman muvafakat etmeyeceğini belirtmektedir (Tartan, 2003: 124). 14 Eylül 1922 tarihinde kendisine İzmir Belediye ve Yönetim Meclisleri tarafından İzmir hemşehriliği unvanı verildiğini öğrenmiştir. Türkiye'nin Akdeniz'e doğru ışığı olan İzmir'in sıkıntılarını gidermek için tüm samimi duyguları ile çalışmasının kendisi için ülkü olacağını sözünü tutmuştur (Yamak, 2010: 6).

Yöntem

Bu çalışmanın öncelikle netnografik bir çalışma olması planlanmıştır. Bu bağlamda TripAdvisor çevrimiçi platformu (2025) incelendiğinde İzmir'de Atatürk özelinde tarihi miras turizmi yönünde Zübeyde Hanım Anıt Mezarı (129 yorum), Uşakizade Köşkü (16 yorum) ve Atatürk Maskı (11 yorum) için sınırlı sayıda yorum yapıldığı tespit edilmiştir. Buradan İzmir kentinde Atatürk değerleriyle bütüncül bir turistik talebin yeterli bir şekilde oluşmadığı sonucuna varılmıştır. Daha sonra internet ortamında İzmir ve Atatürk bütünselinde araştırma yapıldığında, Atatürk'ün sağlığında sıklıkla farklı nedenlerle yurt içi gezilerine katılarak bir anlamda tarihi miras turizminin oluşumuna katkıda bulunduğu düşünülmüş ve İzmir'in en sık geldiği kentlerden birisi olduğu sonucuna varılmıştır. Literatür incelendiğinde İzmir'in kent kimliği ön plana çıkartılırken Atatürk'ü yansıtan arz değerleri yönünde kentte farkındalık yaratıldığı belirlenmiştir. Bu nedenle turizmin tüm çeşitleriyle dünya markası olma hamlesi başarılı olan İzmir'e farklı bir turistik bakış açısı geliştirmek istenmiştir. Bu amaçla öncelikli olarak Atatürk'ün İzmir ziyaretleri bağlamında derinlemesine bir doküman analizi yapılmış, resmi yazışmalar, fotoğraflar, konu ile ilgili çalışmalar, döneme tanık olanların konuyla ilgili eserleri ve ilgili paydaşların web siteleri sistematik şekilde incelenmiştir. Burada tepkisel olmayan bir durum söz konusudur. Doküman analizi yönteminde araştırmanın amacına

doğrudan ulaşım sağlayan dokümanların değerlendirilmesi örneklem çıkarılmasını kolaylaştırmaktadır (Robson, 2015: 435). Sosyal olgular araştırılırken olguların ardında bıraktıkları kanıtlar önem arz eder. Dokümanlar, gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan bilgiye ulaşmayı mümkün kılma hususunda büyük kolaylık olarak nitelendirilmeleri arasında dikkate alınması gereken kaynaklar olarak görülmektedir. Döneme tanıklık eden ancak artık hayatta olmayan kişilerin aktardıklarının araştırmaya dâhil edilmesi bütüncül bir değerlendirme sağlamaktadır (Ulubaş, 2015: 284).

Bulgular

Tarihi Miras Turizmi Ekseninden İzmir’de Ön Plana Çıkan Değerler

Bu çalışmada İzmir’in Atatürk’ün hayatındaki manevi önemi farkındalığında kendisinin Milli Mücadele ve sonrasında İzmir’deki izleri tarihi miras turizmi ekseninde ele alınmakta ve İzmir’de turistik Atatürk Rotası önerilmektedir. Bu bağlamda tarihi miras turizmi ekseninden İzmir’de ön plana çıkan Belkahve Ata Anı Evi, İplikçizade Köşkü, Zübeyde Hanım’ın Anıt Mezarı, Latife Hanım Köşkü, Uşakizade Köşkü, Atatürk Müzesi, Ziraat Mektebi Atatürk Büstü, Atatürk Maskı değerlendirilmiştir. Cumhuriyetin kuruluş sürecini Atatürk’ün izinden izlememizde farkındalık sağlayacağı düşünülen değerlere aşağıda yer verilmiştir:

Belkahve Ata Anı Evi: Yunanlıların ve Türklerin benim dediği topraklar için verilen çetin mücadele neticesinde İzmir halkın iradesi ile 9 Eylül 1922 günü geri alınmıştır. Aynı gün Belkahve’de bir tepenin üzerinden Türk bayraklarının dalgalanışını dürbünle izleyen Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, iktisadi ve bilimsel zaferler kazanmak gibi işlere bakmanın vaktinin geldiğini burada söylemiştir (Gürel, 2018: 21; Tartan, 2003: 1-61). 8 Eylül gecesine atıfta bulunarak ‘Bütün hayatımda sevinçle geçirdiğim bir gece vardır. O gece, ordumuzun İzmir’e girdiği günün burada geçirdiğim gecesidir.’ dediği kayıtlarda yer almaktadır (Sağ, 2016: 4). 9 Eylül 1922’de Gazi’nin ve silah arkadaşlarının İzmir’i ve Türk bayrağının dalgalanışını gururla seyredip kahve içtikleri alanda bulunan Ata Anı Evi’nde ziyaretçilere Kurtuluş Savaşı yıllarını hatırlatmanın yanı sıra Savaş ve Atatürk hakkında duygusal ve görsel sunum yapılmaktadır. Önceleri dinlenme alanı ve kahve olarak kullanılan yerin, 1946 yılında kamulaştırılarak aynı yıl Belkahve Atatürk Anıtı olarak açıldığı tespit edilmiştir. Belkahve tarihi alanı düzenlemesi 1991 yılında İzmir valiliği tarafından yapılmıştır. Anıtın içerisinde geçmişe dair anılara yer verilmekte olduğu görülmüştür. Açılışı Bornova Belediyesince yapılan anı evinde işgal dönemini gözler önüne seren fotoğraf, belgesel, görüntü gibi görsel sunumlar ziyaretçilerin o yılların askeri ve halk hareketinin gücünü değerlendirmelerini sağlamaktadır. Belkahve Ata Anı Evi’nde milli mücadele yıllarına ait Türk Bayrakları, el yazması dua kitabı, Kuvay-i Milliye Kalpağı, İstiklal Madalyası, kahve fincanı, mataralar, süngüler, kılıçlar, silahlar, rölyefler, harita çantası, o dönemde kullanılan gramofon, telefon, propaganda kartları, kütüklük, özgün fotoğraflar, daktilo gibi günlük hayatta kullanılan eşyalar sergilenmektedir. Yunan askerlerinin işgal sırasında kullandığı materyallerin de iki ordu arasındaki donanımların kıyaslanabilmesi amacıyla burada yer aldığı belirlenmiştir. Milli Mücadele dönemini ve Atatürk’ü anlatan birçok eserin yanı sıra 1927 yılında basılmış olan Nutuk’u da burada görmek mümkündür. Özel kütüphanede sadece Atatürk’le ilgili kitaplar bulunmaktadır. Ata Anı Evi’nin hemen önünde Mustafa Kemal Paşa’nın 1922 yılında Belkahve’yi ziyaret ettiği 41 yaşındaki halini kanıtlayan 16 metrelik hiperreal bronz heykeli Bornova’nın ve İzmir’in önemli kent sembollerinden birisi olarak dikkat çekmektedir (Bornova Belediyesi, 2020).

İplikçizade Köşkü: Karşıyaka Zübeyde Hanım Nikâh Evi’nin karşısında yer alan Çağlayan Apartmanı, önemli tarihe tanıklık etmiş İplikçizade Köşkü’dür. Köşk, 3 dönüm arazi üzerinde 15-16 odalı, tenis kortu, spor sahası, yel değirmeni bulunan bir yalıdır. Önce yere halı olarak serilen Türk bayrağını çiğneyerek eve giren Yunan kralı Konstantinos’a, ardından Mustafa Kemal’e ev sahipliği yapmıştır. Üç yıl işgalden sonra Karşıyaka da Yunan işgalinden kurtulunca özel olarak bu Köşk, konaklaması için Atatürk’e hazırlanmıştır (Gürel, 2018: 21). İzmir’in gözlerden gönüllere doğru bütün ihtişamıyla denizin mavisine bakan İplikçizade İsmail Bey’e ait olan yalıdaki sohbetlerde şekillenen düşünceler, daha sonra yaşama geçmiş, cumhuriyeti taçlandırmıştır. İzmirli tarafından köşkte karşılanan Gazi, Yunan kralı Konstantin’in bu köşke ilk girerken Türk bayrağını çiğneyerek geçtiği mermer basamaklar üzerine serilmiş Yunan bayrağını görünce bir ulusun sembolüdür deyip kaldırmış, O’nun hatasını tekrar etmek istemediğini söylemiştir (Tartan, 2003: 148-153). Konstantinos’un eşi Kraliçe Sophie’nin duvarda unutulmuş fotoğrafının Gazi’nin isteği ile duvardan kaldırılmadığı bilinmektedir. Asılı olduğu yerde bırakılan çerçeve, 91 yıl sonra temizlenmek üzere alındığında Mustafa Kemal’in kalpaklı fotoğrafının altından kraliçenin fotoğrafının çıktığı görülmüştür (Gürel, 2020: 21-24). Gazi İplikçizade Köşkü’nde 10-11-12 Eylül 1922 tarihlerinde kalmıştır (Gürel ve Bozaslan, 2020: 133). Terk edilmişliğini, kaderine bırakılmışlığını, unutulmuş fotoğrafların küskünlüğünü, tozunu uzun yıllar üzerinde taşıyan köşkün, bir dönem "Narik Pansiyon" ismi ile bir Fransız tarafından

işletildiği bilinmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2024a). İşgal sonrası Atatürk tarafından karargâh binası şeklinde değerlendirilen Köşk daha sonra çocuk yuvası ve pansiyon olarak işletilmiştir. Bir ulusun bayrağının ne olursa olsun yerlere serilemeyeceği ve kesinlikle çığnenemeyeceği düşüncesiyle geçmişte yapılan hatanın tekrar edilemeyeceğinin anısıyla Atatürk'ün emaneti olan tarihi yalı, günümüzde modern 380 numaralı Çağlayan Apartmanı'dır. Hem Karşıyaka'nın hem de İzmir'in tarihi önemi yüksek değeri 1976 yılında yıkılmıştır. 9 Eylül 1999 tarihinde üzerinde 'Burası sizin şehriniz, bu ev sizin evinizdir' yazılı hatırlatıcı pano, Çağlayan apartmanı olan binanın önüne yerleştirilmiştir (Kent Stratejileri Merkezi, 2018).

Zübeyde Hanım'ın Anıt Mezarı: 14 Ocak 1923'te vefat eden Mustafa Kemal Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın Ölürsem İzmir'de öleyim. dediği kayıtlarda yer almaktadır. Yaşamının son yirmi sekiz gününü Karşıyaka'da geçiren (Gürel, 2018; Gürel ve Bozaslan, 2020: 34-38) Zübeyde Hanım'ın kabri Karşıyaka Ferik Osman Paşa Camii avlusu içerisinde bulunmaktadır. Mezarın bugünkü şekli Atatürk'ün olmasını istediği gibidir. Kendisinin annesinin mezarı için gösterilen projelerin hiçbirine gerek olmadığını söylemesi üzerine, bölgeye yakın kayalıktan bir kaya parçası, olduğu haliyle mezarın üzerine konulup, annesinin orada yattığı üzerine yazılmıştır. 1940 yılında İzmir Belediyesi tarafından yaptırılan kabir, anıtlı ebedileştirilmiştir (İnan, 1959: 32). Gazi, 27 Ocak 1928 ve 31 Ocak 1928 tarihlerinde eşi Latife Hanım ile birlikte annesinin mezarını ziyaret etmişlerdir (Gürel ve Bozaslan, 2020: 55-59). Anıt mezarın 23 Nisan 1938 yılında temeli atılmış ve Ata'nın direktifleri doğrultusunda kendisinin vefatından sonra tamamlanmıştır. Zübeyde Hanım Parkı birinci derece sit alanı olduğundan alan düzenlemeleri resmi izinler neticesinde sonuçlanmıştır. (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2024b). Bu kapsamda 24 saat güvenlik görevlisinin beklediği alanda çocuk parkı oyuncaklarının yenilenmesi, aydınlatma, park alanının yeşillendirmesi ve genişletilmesi, tören yapılan alanın şekillendirilmesi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ulaşılabilirliğinin kolay olması nedeniyle de ziyaretçisi çok olan tescilli anıt mezarın içerisinde bulunduğu parka özellikle ailelerin daha çok gelmesini sağlamak amacıyla çay bahçesi de faaliyete geçirilmiştir.

Karşıyaka Latife Hanım Köşkü Anı Evi: Köşk, Mustafa Kemal'in annesinin 1923 yılında vefat ettiği bina olması bakımından tarihi önem arz etmektedir. Zübeyde Hanım bu köşkte son günlerini geçirmiştir. 1800'lü yılların sonunda Uşakizade Sadık Bey tarafından çiftlik evi olarak kullanılan yapı, Latife Hanım'ın at bindiği çiftliğin, günümüze ulaşan konutudur. Sonraki yıllarda anaokulu, adliye binası, dersane ve inşaat firması bürosu olarak kullanılmıştır. 12.05.2005 tarihinde takas usulü ile Karşıyaka Belediyesine geçen binanın restorasyonu İzmir Valiliği ve Karşıyaka Belediyesi desteği ile gerçekleştirilmiştir. Binada bulunan Cumhuriyet dönemi mobilyalarının, Köşkün varisleri ve vatandaşlar tarafından bağışlandığı belirlenmiştir. Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen tarafından Atatürk, Zübeyde Hanım ve Latife Hanım'ın balmumu heykelleri tarihe canlılık getirmek üzere köşke yerleştirilmiştir. Anı değeri yüksek yapının işlevlendirilmesinde mekânsal özelliği ait olduğu dönemin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlandığından Anı evi için kullanıma uygun görülmüştür (Asatekin, 2012: 20). Latife Hanım Anı Evi, 9 Temmuz 2008 tarihinde ziyarete açılmıştır (Gürel ve Bozaslan, 2020: 135). Karşıyaka'daki bu binanın, 30 Ekim 2020 tarihinde yaşanan Büyük İzmir depremi sonrasında hasar gördüğü gerekçesi ile Karşıyaka Belediyesi tarafından tadilata alındığı tespit edilmiştir.

Sarı Köşk (Eski Ziraat Mektebi Atatürk Büstü): 20. yüzyılın başında yaptırılmış olan ve günümüzde Bornova Tren İstasyonu'nun karşısında bulunan Köşk 1922-1933 yılları arasında İzmir Ziraat Mıntıka Mektebi (Ziraat Okulu Müdürlüğü) olarak kullanılmak üzere İngiliz sahibinden kamulaştırma suretiyle satın alınmıştır. Günümüze kadar başarılı bir şekilde korunmuş olan Sarı Köşk'ün içerisinde gösterişli şömineleri bulunmakta ve önünde yer alan havuzu ile dikkat çekmektedir. Mustafa Kemal'in 15 Ekim 1925 günü yurt gezisi sırasında Köşk'ü (Ziraat Mektebi'ni) ziyaret ettiği bilinmektedir. Bu ziyaretin anısına okul idaresi tarafından Avusturyalı Heinrich Krippell isimli heykeltıraşla anlaşarak yaptırılan Atatürk büstü okul bahçesine yerleştirilmiştir (Uhri ve Mımtaş, 2011: 10). Bu eserin Türkiye'de yapılmış ilk Atatürk Anıtı olduğu, o dönem İstanbul Belediyesi tarafından aynı heykeltıraşa yaptırılan Sarayburnu Atatürk Anıtı'nın Gazi heykelinin ilk dikilen heykel olması yönünde yayımlanan haberlerin basında yer alması üzerine zamanın Ziraat Mektebi Müdürünün çektiği telgraftaki düzeltme yazısından anlaşılmaktadır. Bornova Ziraat Mektebi'ndeki heykelin 1926 yılının Ekim ayından dört ay önce açıldığı bilgisini paylaştığı belirlenmiştir (Uzun Aydın, 2013: 178). Köşk, açılışının ilk yıllarında Ege Üniversitesi'nin misafirhanesi, daha sonraları ise Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Lokali olarak kullanılmıştır (Bornova Belediyesi, 2025; Tekiner, 2014: 105-106). Günümüzde ise Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı olarak hizmet vermektedir.

Uşakizade Köşkü: Türk Ordularının İzmir'e girişinden itibaren iki gün, üç gece İplikçizade Köşkü'nde ve Kordon boyundaki bir evde misafir edilen Mustafa Kemal, İzmir yangını nedeni ile Latife Hanım'ın

Uşakizade Köşkü'nü karargâh olarak kullanma davetini kabul etmiştir. 1860 yılında Uşakizadeler tarafından yazlık ev olarak inşa ettirilen köşk, bodrum dâhil kiler, görevli odaları, salon, yatak odaları, yemek odaları, mürebbiye odası bulunan üç katlı bir binadır (Yamak, 2010: 73). Köşk, stratejik konum açısından denize hâkim, güvenli bir yapı olması ve on dönüme ulaşan koruluk bahçesi ile yaverler tarafından güvenilir bir yapı olarak tercih edilmiştir. 14 Eylül 1922'den 29 Eylül 1922 gününe kadar bu Köşk on altı gün Mustafa Kemal Paşa tarafından Başkomutanlık Karargâhı olarak kullanılmıştır. Salih Bozok'un anılarından Göztepe'deki evin yangına karşı en güvenli yer olduğu anlaşılmaktadır. 29 Ocak 1923 tarihinde Uşakizade Köşkü alt salonda gerçekleştirilen nikâh töreni ile Mustafa Kemal ve Latife Hanım hayatlarını birleştirmişlerdir. Nikâhlarını müftü kıymış olsa da Gazi'nin Asım Gündüz'ün kulağına 'Zaman gelir, nikâhı vali bey kıyar' demiş olması hatırasından bu nikâh medeni kanuna kadar uzanacak yolun müjdesi olarak değerlendirilmektedir. Damatla yan yana masaya oturan geline, evliliği kabul edip etmediğinin sorulması da yeni aile hukukunun habercisi olarak anlaşılmaktadır. Nikâh işlemleri için geçici olarak İzmir Göztepe nüfusuna kaydedilmiş olan Gazi'nin nüfusu günümüzde İzmir Nüfus Müdürlüğü kayıtlarında kalıcı olarak yer almaktadır (Gürel, 2018: 25; Tartan, 2003: 1; Çalışlar, 2018: 360). Uşakizade Köşkü'nün tanıklık ettiği zafer günleri günümüzde ilk gün olduğu kadar değerini korumakta ve İzmir'in kent belleğinde ilk sıralarda yer almaktadır (Gürel, 2018). Köşk, Mustafa Kemal'in hayatının 91 gününü geçirdiği mekân olma özelliği göstermektedir. 1979 yılında mülkiyeti el değiştirmiş olan Köşk'ün restorasyonu tamamlanmış köşk, anı evi olarak faaliyete geçirilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği Esaslı Onarım Ödülüne 2003 yılında layık görülen Köşk'ün, İzmir'in eşsiz mirasın sahibi ve yaşayan müzesi özelliği ile korunmakta olduğu görülmektedir.

Atatürk Evi ve Müzesi (Naim Palas Otel): Sahibi halı tüccarı Takfor'un 1875-1880 yıllarında ev olarak kullandığı ve 9 Eylül 1922'de terk ettiği bina hazinenin mülkiyetine alınmış ve Türk ordusuna karargâh binası olarak tahsis edilmiştir. Burası aynı zamanda Mustafa Kemal Paşa'nın 17 Şubat 1923 günü toplanan İzmir İktisat Kongresi sırasında kişisel çalışmalarını gerçekleştirdiği bina olma özelliği göstermektedir. Kongrenin bitiminin ardından karargâhın taşınması sebebiyle Naim Bey'in bu eski karargâh binasını hazineden otel olarak işletmek üzere kiraladığı belirlenmiştir. Bina, 13 Ekim 1926 yılında İzmir Belediyesi tarafından hazineden satın alınarak iç düzenlemeleri yapıldıktan ve eksiklikleri giderildikten sonra Atatürk'e hediye edilmiştir. Vefatı üzerine 1930-1934 yılları arasında Atatürk'ün İzmir'e gelişlerinde kaldığı bu bina, kız kardeşi Makbule Baysan'a veraset yoluyla intikal etmiştir. 25 Eylül 1940 tarihinde İzmir Belediyesi bu tarihe tanıklık etmiş değerli binayı müzeye dönüştürmek üzere istimlak etmiştir. Müze binası, 11 Eylül 1941 tarihinde halka açılmıştır. 'Atatürk İl Halk Kütüphanesi ve İzmir Şehri Atatürk Müzesi' adı ile ziyaretçi ağırlayan müzenin mülkiyeti 28 Aralık 1972 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi'ne geçmiştir. Yenilenme ve dönüşüm çalışmaları tamamlandıktan sonra bina 29 Ekim 1978 günü törenle 'Atatürk ve Etnografya Müzesi' olarak hizmet vermeye başlamıştır. Daha sonra müzede bulunan etnografik eserler yeni Etnografya Müzesi'ne aktarıldıktan sonra ismi Atatürk Müzesi olarak düzenlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024). Anadolu Ajansı'nın 12 Ekim 1925 haberine bakıldığında Naim Palas Otelinin balkonunda oturan cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün, 'Karşıyakalılar! Anam sizin bağrınızdaki topraklarda yatıyor' diye seslendiği bina, Neoklasik tarzda olup Levanten ve Osmanlı mimarisi bütünleştiğinden oluşan bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Çatı katı, 1. kat, zemin ve bodrum katından oluşan Atatürk Müzesinde Mustafa Kemal'in şahsi eşyaları sergilenmektedir. Zemin katta, Atatürk'ün İzmir'e gelişlerinde kullandığı kayık ziyaretçilerini karşılamaktadır. Banyoda Atatürk'ün bornoz ve havlusuyla iki ibrik dikkat çekmektedir. Çalışma odasında kül tablası, Atatürk'ün yazı takımı ve telefon, çalışma masasının üzerinde yer almaktadır. Atatürk'le ilgili kitaplar ve 1840 ve 1913 yılları arasında aylık olarak Fransızca yayınlanmış 408 adet ansiklopedi kütüphanede bulunmaktadır. Maun olan toplantı masası üzerinde iki yılanlı seramik vazo ile masanın etrafında yine maun olan ve sırt kısımlarında Shakespeare'e ait eserlerin sahnelerinin işlendiği 10 adet sandalye yer almaktadır. Odalar ve salon dönemin son modası dökme ve bronz heykellerle, yağlı tablolarla ve vazolarla süslenmiştir (Akdemir, 2016; İzmir Atatürk Müzesi, 2024).

Atatürk Maskı: İzmir'in Karabağlar ilçesinde bulunan ve Türkiye'nin en büyük rölyefi olma özelliğini taşıyan Atatürk Maskı, kentin önemli sembollerinden birisidir. Bu yapı, İzmir'de Atatürk'ün hatırasını yaşatmak amacıyla inşa edilmiştir. Atatürk Maskı'nın yüksekliği 42 metre olan maskın genişliği ise 19 metre olarak ölçülmüştür. İzmir'in sayısız noktasından görülebilen bu devasa anıtın dünya genelinde de ses getirdiği anlaşılmaktadır. Mask, kayaların yapısına uygun ortalama 40 m. yüksekliğinde 3 boyutlu olarak yerleştirilmiştir. Bölge, 24 saat aydınlatılmaktadır. Bu rölyef çalışmasıyla hem Atatürk'ün adını yaşatmaya yakışır bir eser ortaya konulmuş hem de kentin tanıtımını destekleyici bir proje kente kazandırılmıştır. Atatürk Maskı genel sıralamada Dünyanın en yüksek on heykeli arasına girmiştir (Uhri, 2020-2022: 106; Buca Belediyesi, 2024). Maskın İzmirliilerin kentin tarihi mirası ile övünmelerinin somut bir göstergesi

olduğu düşünülmektedir. İzmir’i ve İzmirliliği çok sevdiğini söyleyen Atatürk’ün yüzünü simgeleyen bu eser, özlediği ve istediği İzmir ve İzmirli kimliğinin oluşumunda Cumhuriyetin kazanımlarını ve Atatürk ilke ve inkılâplarını hatırlatmayı hedeflemektedir. Eser, yılın her mevsimi ve tüm zamanlarında yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisini çekmektedir.

Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler

Toplumların tarihinin inşasında kendi iradesi, öngörüsü, bilgisi, aklı ile hareket edenler tarihe yön verirler. Bu siyaset, askeri, fikir kahramanlarına sahip toplumlar, kimliklerini koruma, yükselme, liderleriyle birlikte aynı yöne kolaylıkla gitmede başarılı olurlar (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2003). Mustafa Kemal Paşa’nın arkadaşlarıyla birlikte ülkenin geleceğini şahlandırmaya yönelik önemli kararlar aldıkları, çalışmalar yaptıkları binaların, evlerin, mekânların geçmişleri incelendiğinde Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sürecini izlemek mümkündür. Tarihi miras alanlarının ulusların geçmişinin ifadesi olduğu söylenebilir.

Kültür turizmi kapsamında ele alınan tarihi miras turizmi, geçmişi ve bugünü birbirine bağlayan tarihi arz değerlerinin talep edilirliliğinin ifadesidir. Pazar alanı geniş olan kültür turizmi ile gelişim gösteren tarihi miras turizmi (Çelik, 2014), toplumların ortak geçmiş öykülerini anlatan, geçmişte yaşananların duygusal bütünleyiciliğini güvence altına alan tüm değerlerdir. Burada toplumsal kimliği oluşturan birikimden söz etmek mümkündür (Duran vd., 2023: 46).

Turizm, kimlik, tarih, miras arasındaki güçlü ilişki, mirasın politik kimliğinin özümsemesine destek verir. Kültürel sermayenin yorumlanmasında turizmin özgün karakteri modern milli kimliği oluşturur (Fırıncı, 2017: 213-216). Tarihi miras toplumun aynası ise, burada sözü edilen aslında emanet olgusudur. Özellikle tarihi yansıtan olgular miras değil emanettir. Bu da emaneti sonraki nesillere devretmek anlamına gelir. Yaşa ve yaşamasını sağla olarak anlam yükleyebileceğimiz bu değerler, tarihine bilinçli bireyler olmamıza katkı sağlar (Ersoy, 2012: 12-19). Turizmin yaşam kaynağı mirastır. Odağı miras olan şeyler turizme katılır. Geçmişin bugün kullanımı mirası ifade eder. Miras turizmi ise geçmişin miras turizmi için kullanımındır (Aliağaoğlu ve Temurçin, 2004: 120).

Mustafa Kemal’in çağdaş cumhuriyetin oluşma planlarında ve yeni bir devlet kurma hazırlıklarının temelinde İzmir vardır. İzmir kent kimliğinin ve kent kültürünün oluşmasında Atatürk temel değerdir. Dolayısıyla toplumsal değerimizin adı olan Atatürk’ün anlaşılmasında İzmir önemlidir (Tartan, 2003: 148). Tarihi birikimiyle ön plana çıkan kentlerimizden olan İzmir’in işgallere karşı önemli çöküntüler yaşadığı ve mimari kayıplarının en büyük hasarını 1922 yangını sırasında aldığı anlaşılmaktadır. Cumhuriyeti ifade eden değerlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması kent kültürü açısından önem arz eder (Tokmak ve Kara, 2023).

Mustafa Kemal Atatürk’ün yaşamının en mutlu günlerini geçirdiğini söylediği İzmir’de kendisine suikast düzenlenmiştir. Göztepe nüfusuna kayıtlı olduğu tezkeresi kendisine verilmiştir. Eşi Latife Hanım İzmirlidir. Annesi İzmir’in topraklarında ebedi istirahatındadır. İzmir sohbetlerinde şekillenen düşünceler yaşama geçmiştir. Bedia Muvahhit devletin izniyle ilk Müslüman Türk hanımı olarak sahneye İzmir’de çıkar. Bursa Nutku İzmir’de doğmuştur. Atatürk için yapılan ilk heykel İzmir’de bulunmaktadır. Türkiye’de bir spor kulübüne amblem ay-yıldız olarak bizzat Atatürk tarafından verilen ilk ve tek spor kulübü olan Karşıyaka Spor Kulübü’nün Atatürk’ün silah arkadaşlarının kulübü olarak kurulduğu bilinmektedir. Kısacası, İzmir’in ilklerin kenti olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bütüncül bakış açısı ile tarih, kültür, miras ve turizm uyumunun sağlanması önemlidir. Milletın toplum olarak manevi, milli, bütünleştirici unsurların sürdürülebilirliği turizm politikaları ile strateji geliştirilmek suretiyle sağlanabilmektedir (Fırıncı, 2017: 213).

İzmir, sahip olduğu tüm turistik arz çekiciliklerinin yanı sıra işgal yıllarına ve ardından Cumhuriyet dönemine tanıklık etmesiyle bünyesinde bulundurduğu tarihi miras çekicilikleriyle dikkat çekmektedir. Bugünkü modern görünümünün öncesinde Atatürk ve silah arkadaşlarının ağırlandığı miras değerlerine farkındalık oluşturulmasına katkı sağlayacak tarihi miras turizmi ekseninde turistik Atatürk rotası önerisi geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

Atatürk’ün Anadolu’nun gözbebeği olarak nitelendirdiği İzmir ‘Bu şehre bir şey olsaydı çok üzülürdüm’ sözüyle anılmaktadır. İzmir’in tarihi miras anlamında Atatürk ile bütünleştirilmesi, Atatürk’ün adımlarından oluşturulan rota ile ön plana çıkarılması önem arz etmektedir. Rotanın, yaşamının son yirmi dokuz yılında on altı kere konuk olup, yüz kırk altı gününü geçirdiği İzmir’de orduların İzmir’e girişini şekerli Türk kahvesini içerek keyifle seyrettiği ve hava kararınca kadar oturduğu belirlenen Belkahve Ata Anı Evi’nden

başlamasının uygun olduğu düşünülmektedir. Anı Evi'nin mücadele günlerini manevi doyumluk boyutunda yaşatan ve Kurtuluş coşkusunun hissi ile donatan düzenlemeleriyle, Türk ordusunun harekâtının kolaylıkla gözlendiği bir bölgede yer aldığı dikkat çekmektedir. Ardından Atatürk'ün İzmir'de ilk gecesini geçirdiği, kentin önemli bir tarihine tanıklık etmiş değerinin bulunduğu İplikçizade Köşkü'nün yerinde günümüzde 380 numaralı Çağlayan apartmanı bulunan alan ziyaret edilmeli ve bu bölgenin tarihi ziyaretçilere anlatılmalıdır. Sahibinin Rodos'a kaçışından sonra Yunan Valisini ve ardından Yunan Kralını misafir eden, işgal bitiminde ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından karargâh binası olarak kullanılan yapının olduğu bölge tarihe tanıklığıyla hafızalarda anılarıyla yer almaktadır. Köşk, Türk bayrağını çiğneyerek köşke giren Yunan Kralının aksine basamaklara serilen Yunan bayrağını 'bir ulusun sembolüdür' diyerek bayrağın hiçbir şekilde ayaklar altına alnamayacağı dersini veren Mustafa Kemal'i ağırlamıştır. Önemli bir tarihi barış ve adalet dersinin verildiği anlaşılan bu yalının, 1976 yılında yıkılıp yerine modern görünümlü apartmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Binanın tarihi değerini hatırlatan tabela ön kısmına yerleştirilmiştir.

Yaşamının son yirmi sekiz gününü Karşıyaka'da geçirmiş olan Zübeyde Hanım'ın anıt mezarı 'Ölürsem İzmir'de öleyim' dediği Karşıyaka'da bulunmaktadır. Gazi'nin annesinin vefatından sonra iki kere mezarı ziyaret ettiği bilinmektedir. Atatürk'ün isteği ile mezar sade bir şekilde bölge çevresindeki kayalıklardan getirilen kaya parçasının Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın burada yattığını belirten bir yazının üzerine yerleştirilmesiyle anıt haline getirilmiştir. Anıtın etrafında ziyaretçi gruplarının dinlenmesine ve çocukların oynamasına uygun düzenlemeler yapıldığından yüreğinde Zübeyde Hanım'a minnettarlık hissedenden herkesin kolaylıkla bu alana ulaşması mümkündür. Cumhuriyet ilkelerine bağlılığı yaşam biçimi haline getiren ve demokrasiyi kültür ve geleneğiyle birleştiren tüm ziyaretçiler, güvenlik personelinin 24 saat beklediği ve güvenlik kameralarının aktif olduğu bu değerli anıtı ziyaret edebilmektedir.

Zübeyde Hanım Anıt Mezarına yürüme mesafesinde Uşakizadeler'in Karşıyaka'daki çiftlik evi bulunmaktadır. Zübeyde Hanım'ın yaşamının son günlerini Latife Hanım ve doktorlarıyla geçirdiği bu ev, kendisinin vefat ettiği yer olması bakımından tarihi önem arz etmektedir. Bina, ait olduğu dönemi yansıtacak şekilde tasarlanmış olup Zübeyde Hanım'ın, Latife Hanım'ın ve Mustafa Kemal'in balmumu heykelleri anı değeri yüksek olan odalara yerleştirilmiştir. Latife Hanım Anı Evi 2020 İzmir depreminde hasar alması sebebiyle onarımda olduğundan bina içi ziyarete kapalıdır. Bir zamanlar tek çam ağacının altındaki hasır koltukta Zübeyde Hanım'ın güneşlendiği bahçede bulunan kafeteryada anıları solumak mümkün olabilmektedir.

Karşıyaka'dan Bornova üzerinden Göztepe'ye geçmeden önce Atatürk'ün yurt gezisi sırasındaki ziyaretinin anısına yaptırılan ve topraklarımızdaki ilk heykeli olduğu anlaşılan Atatürk Büstü'nü de ziyaret etmenin rota güzergâhında olması gerektiği düşünülmektedir. Bornova Ziraat Mektebi bahçesinde Gazi onuruna planlanan Garden Party'nin suikast teşebbüsü ihbarının alınmış olmasına rağmen iptal edilmediği anlaşılmaktadır. Partiden ayrılırken Atamızın Anadolu Ajansı'na verdiği demeçten 'Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır, ancak Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.' sözünü söylediği bilinmektedir. Büstün açılışının İzmir Suikastı girişiminin yapıldığı tarihe rastlamasından dolayı Paşa'nın açılışa katılıp katılmadığı hakkında bilgiye rastlanmamıştır.

Rota, Uşakizade Köşkü'ne doğru yönlendiğinde Atatürk'ün İzmir'e gelişinde 91 gün konuk olduğu İzmirli Uşakizade ailesinin yazlık konut olarak kullandığı, Atatürk'e Başkomutanlık Karargâhı olan yapı ziyaretçilerini beklemektedir. Körfeze bakan merdivenleri ile Gazi ve Latife'nin nikâhına tanıklık etmiş, İş Bankası'nın kurulma fikri doğmuş, kuruluş dönemine ait birçok Atatürklü anıyı barındıran bu mekân, ziyaretçilerine duygu dolu anlar yaşatmaktadır. Bina içerisinde Atatürk'e ve Uşakizade Ailesi bireylerine ait ve vatandaşlar tarafından dönemi yansıtan bağışlanmış eşyalar bulunmaktadır. Burada Atatürk temalı anlatımlar ve belgeseller gösterilerek etkinliğin kalıcı olması sağlanmaktadır.

Atatürk Evi ve Müzesi (Naim Palas Oteli), Atatürk'ün 1925 ve 1934 yılları arasında kullandığı, halka seslenip halkı selamladığı karargâh binasıdır. Kişisel çalışmalarını buradan yürütmüş, toplantılarını bu binada gerçekleştirmiştir. Atatürk'ün sağlığında hazineye satın alınan ev İzmir Belediyesi tarafından kendisine hediye edilmiştir. Vefatından sonra kardeşi hanımefendiye miras olarak kalan ev 1940 yılında yine İzmir Belediyesince kamulaştırılmak suretiyle restore ve tanzim edilerek ziyarete açılmıştır. Atatürk'ün İzmir'e geldiğinde kullandığı kayık başta olmak üzere, kullandığı bornozu, havlusu, kıyafetleri ve birçok kişisel eşyası özenle burada sergilenmektedir. Osmanlı ve Levanten mimari tarzını gözler önüne seren Neoklasik tarzdaki bina, Alsancak 1. Kordon'da bulunduğu için kolayca ve defalarca yolu düşenleri ağırlamakta ve dönemin yoğun duygularının hissedilmesini sağlamaktadır.

Tarihi miras turizmi ekseninde Atatürk'ün izinde turistik İzmir rotasının, kentin önemli sembollerinden olan ve Atatürksüz bir İzmir düşünülmemeyeceğini gözler önüne seren Atatürk Maskının görülmesiyle son bulması önerilebilir. Bu devasa anıt, İzmir'in birçok noktasından görülebilmektedir. Üç boyutlu anıt, İzmirliilerin Atatürk'e olan bağlılığını simgelemektedir. Dünya kabartma heykelleri arasında büyüklük bakımından onuncu sırada olması Atatürk Maskının çekiciliğini artırmaktadır.

Tarihi miras turizmi ekseninde Atatürk'ün izinde turistik İzmir rotası oluşturulurken İzmir özelinde kentin, cumhuriyet döneminin tarihi mirası ile övündüğünü gözler önüne seren uygulamalar çalışmaya yön vermiştir. Bireylere erken yaşlardan itibaren tarihi mirasına sahip çıkmaya ve korumaya yönelik eğitim ve bilincin verilmesinin gerektiği farkındalığıyla oluşturulan bu çalışma ile katılımcılarının Cumhuriyetin kuruluş sürecini deneyimlemelerini sağlamak istenmektedir. Miras, tarih yeniden yazılmaz gerçeği ile Atatürk'ün ve Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet yaşayabilmesi için cumhuriyeti yansıtan alanlar, Atatürk'ün izinden geçilerek değerlendirilebilecektir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümsüzlüğü de buradan gelmektedir (Pekdaş, 2018). Atatürk'ün karargâh ve ikametgâh olarak kullandığı binalar, mekânlar ülkemiz genelinde oldukça fazladır. Bu durum, ülkemizin ulusal kimliğinin oluşmasında ve korunmasında önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir (Aliağaoğlu ve Temurçin, 2004: 120).

Düşünceleriyle kendi ulusuna olduğu kadar diğer tüm uluslara ve dünya milletlerine örnek olan ve bu özelliği ile UNESCO gibi ağırlığı dünya genelinde geçerli büyük bir kurumun değer verdiği ve önemseydiği Atatürk, halkı ile bütünleşmiş, modern Türkiye'nin yaratıcısıdır. Yaşadığı dönemde tarih yazarak kişiliğiyle ve verdiği derslerle örnek gösterilen Atatürk'ün aziz hatırası önünde saygıyla eğilen bir dünya genellemesi bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bağımsızlığını ve bugünkü modern yaşamını Atatürk'e borçludur (Tinal, 2008: 62).

Tarihi miras turizmi, kültürel değerleri ve tarihin yaşandığı alanlarla bugünkü neslin deneyim ve etkileşimini kapsayan turistik gezileri içermektedir. Günümüzde kent kimliğini ön plana çıkararak marka haline gelen kentler sosyo kültürel ve sosyo ekonomik açıdan yüksek değer almakta, yaratmış oldukları fark katma değeri yüksek kent imajının oluşmasına yardımcı olmaktadır (Duran vd., 2023: 45). Kentler bir medeniyetin kimlik kartı, varlığının ispatı, ulaştığı bilimsel, düşünsel, sosyo ekonomik seviyelerinin bir göstergesi, kısacası medeniyetinin aynasıdır. Bir medeniyeti değerlendirirken söz konusu medeniyetin her türlü kişilik özelliğinin yansıdığı tarihi miras yapılarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkan kültür dokusu turizm deneyiminin çok yönlülüğüne katkıda bulunmaktadır. Günümüzde değişen turist nitelikleri, moda, zevk, gereksinim ve bunların karşılanmasına dönük tüketim tercihleri, sınırlı kaynakların verimli ve sürdürülebilirlik sorunları turizmden uzun vadeli ve yüksek kar hedefleyen ülkeleri alternatif turizm kaynakları oluşturmaya yöneltmiştir (Duran ve Özkul, 2018: 144). Turizm kaynakları açısından oldukça zengin ülkemizde ekonomik ve sosyo kültürel faydaları öncelikli olarak geliştirmek önem arz eder. Geliştirici ekonomik özelliğinin yanı sıra ulusların tarihine ve kültürüne sahip çıkılıp gelişmesinde, tarihi mirasımızın geleceğe aktarılmasında, toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanmasında, ülkenin/bölgenin gelişmesinde turizm en önemli unsurdur (Güngör, 2018: 395).

Tarihi miras turizminin on iki aya yayılabilme özelliği ile yılın belli aylarında yapılan turizm türlerine göre katma değeri daha yüksektir. Bu turizm türünün planlı ve korumacı bir yaklaşımla tüketilmesi söz konusu değildir. Geçmişle birlikte yaşayan canlı bir organizma olarak değerlendirebileceğimiz kentlerden olan İzmir martısıyla, imbatıyla, güneşle, meltemle, grubun rengiyle, farklı kültürden gelenlerin hoşgörü ve saygı içerisinde bir arada yaşayabilme becerisiyle (Aydın, 2024) neredeyse tüm dokusuyla tarihi kimlik taşımaktadır. İzmir özelinde koruma olgusunun benimsenmesiyle kent yerel yönetimlerinin, dönüşüm, gelişim, çağdaş yaşam, tarihi miras değerlerine sahip çıkma, kamu bilincini oluşturmaya yönelik politikaları olduğu dikkat çekmektedir (Asatekin, 2012: 17-19). Her tür yaş grubunun o yere ait olma bilinci oluşturulmasına katkı sağladığı düşünülen tarihi miras turizminde Atatürk, İzmir için önemlidir.

Turistik Atatürk rotasının İzmir'in tarihi miras anlamında önemli değeri olan Atatürk'ün izlerinden İzmir'i vurgulayarak kentin turizm pazarına çeşitlilik oluşturması beklenmektedir. Atatürk temalı turistik rota oluşturulurken hem farklı turist gruplarını kente çekmek hem de doğal güzellikler ve diğer kültürel birikimler ile rotanın zenginleştirilmesi önerilebilir. Bu sayede kente gelen turist sayısını artırmak mümkün olabilecektir. Turistik Atatürk rotası faaliyetlerinin kentin turizm gelirinden aldığı payın yükselmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Rotanın özgün tarihi mirasın tekrar topluma kazandırılma çalışmaları yönünde başarılı bir kent olduğu düşünülen İzmir'de tarihi miras değerlerinin korunmasına da katkısı olacaktır.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Çalışma İzmir kent merkezi sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Gelecek çalışmalar İzmir il sınırı bütününe kapsayacak şekilde yapılabilmeli, rota güzergâhı genişletilebilir. Rotanın günlük olduğu kadar, geceleme sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar ile zenginleştirilmesinin turizm gelirinden alınan payın yükselmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etik Beyan: Araştırmanın arşiv tarama ve doküman analizi odaklı olması insan veya hayvanlar üzerinden (anket, mülakat, odak grup çalışması, insan veya hayvanlar üzerinde deneysel çalışmalar) veriler toplanmaması nedeniyle etik kurul raporuna gerek duyulmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Beyanı: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Akdemir, Z. (2016), *Kordon'daki beyaz ev*, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Alişaoğlu, A. ve Temurçin, K. (2004). Miras turizmi açısından Atatürk evleri, *Erdem*, 14 (41), 119-138.
- Alişaoğlu, A. (2004), Sosyo-kültürel miras turizmi ve Türkiye'den örnekler, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (2), 50-64.
- Asatekin, N. G. (2012). Tarihi yapılarda yaşam, *Tarihe Saygı Yerel Koruma Ödülleri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Aydın, İ. (2024), *Salkım Sokak No: 3*, İstanbul: Artemis Yayınları.
- Aydın, B. ve Arslan, E. (2024). Kültür turizminde yaşanan gelişmeler ve gelecek vizyonu, *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 7 (2), 447-457.
- Bornova Belediyesi. (2025). Erişim Tarihi: 05.03.2025. <https://rehber.bornova.bel.tr/sari-kosk-eski-ziraat-mektebi>.
- Bornova Belediyesi, (2020). Erişim Tarihi: 05.03.2025. https://bornova.bel.tr/rehber/public_html/belkahve-ata-ani-evi.
- Buca Belediyesi (2024), <https://www.buca.bel.tr/Buca-Hakkında/7/buca-belediyesi-ataturk-rolyefi/meydanlar-heykeller.html>, Erişim Tarihi: 05.03.2025.
- Çalışlar, İ. (2018), Mustafa Kemal Atatürk ve özel hayatı, Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Çelik, N. *Sürdürülebilir turizm uygulamalarının turizm talebi üzerine etkileri: Muğla örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı. Ulusal Tez Merkezi. Muğla.
- Çiçek, Ü. (2006). *İzmir'in tarihçesi*, İzmir Ticaret Odası.
- Duran, E. ve Özkul, E. (2018), Değişen dünya turizminde yeni alternatifler, Duran, E. and Sertkaya Doğan, Ö. (Ed.), *Türkiye turizm coğrafyası*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 137-164.
- Duran, E., Can, M, Çetin, D. N. ve Koçhan, B. (2023), Turizmde kültürel miras ve kent kimliği: Çanakkale'nin kent kimliğine yönelik bir araştırma, *Journal Of Academic Tourism Studies*, 4 (1), 43-55.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel miras, *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 (1-2), 51-59.
- Ersoy, B. (2012), Toplum ve kültürel emanet, *Tarihe Saygı Yerel Koruma Ödülleri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Fırıncı, Y. (2017), Milli miras odaklı bütüncül turizm politikaları üzerine temel değerlendirmeler, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 211-227.
- Güngör, Y., (2018), Tarih Kültür Turizmi and Kartepe, *Uluslararası Turizm, İşletme, Ekonomi Dergisi*, 2 (2), 395-401.
- Gürel, A. (2008). *Gazi'nin İzmir günleri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

- Gürel, A. (2018). *Uşakizade Köşkü'nden Çankaya Köşkü'ne Latife Mustafa Kemal*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gürel, A. (2020). *10 Eylül 1922 Günü Mustafa Kemal İzmir'de*, BÜLTEN İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi.
- Gürel, A. ve Bozaslan, F. (2020), *Atatürk'ün adımlarıyla Karşıyaka Atatürk'ün Karşıyaka'daki günleri 1922-1934*. Karşıyaka Belediyesi.
- İnan, A. (1959), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İzmir Atatürk Müzesi, (2024). <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=IAT01&DistId=MRK>, Erişim Tarihi: 05.04.2025.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2024a), Erişim Tarihi: 05.04.2025. <https://kentstratejileri.com/2018/03/19/karsiyakanin-cumhuriyet-hafizasina-sahip-cikmak/>.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2024b). Erişim Tarihi: 05.04.2025. <https://www.izmir.bel.tr/tr/IplikizadeKosku/282.Iplikizade>,
- Kaplan, M. (2017), *Gençler için nutuk Mustafa Kemal Atatürk*, İstanbul: Halk Kitabevi.
- Kent Stratejileri Merkezi, (2018). <https://kentstratejileri.com/2018/03/19/karsiyakanin-cumhuriyet-hafizasina-sahip-cikmak/>. Erişim Tarihi: 15.04.2025.
- Kültür Varlığı/Kültürel Miras, Miras Tanımları ve Kategorileri İzmir Kültür Platformu, www.kultureliras.org/mirasa.bakis. Erişim Tarihi: 07.04.2025.
- Pekdaş, S. Konak Belediyesi, (2018). *Bir şehrin Atatürk sevgisi*. KNK, Sonbahar 2018/37.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri: gerçek dünya araştırması*. Çınkır, Ş. and Demirkasımoğlu, N. (çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sağ, R. (2016). Atatürk ve Nif/Kemalpaşa, *Nif Sanat Kültür Edebiyat Dergisi*, 2 (5).
- Ulubaş, B. (2015). Nitel araştırma yöntemlerine giriş. Seggie, F. N. and Bayyurt, Y. (Ed.). *Nitel araştırma: yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*, Ankara: Anı Yayıncılık. 279-297
- Tartan, H. (2003), *Atatürk'ün İzmir'i*, TÜLOV Betik Yayıncılık Pazarlama Ltd. Şti. İstanbul: Devren Matbaacılık.
- Tatlıdil, E. (2009), Kent ve kentli kimliği; İzmir örneği, *Ege Akademik Bakış*, 9 (1), 319-336.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, (2003). Yayın Nu: 62 *Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922)*.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). <https://www.ktb.gov.tr/TR-96374/izmir---ataturk-muzesi.html>. Erişim Tarihi: 05.03.2025.
- Tekiner, A. (2014). Efsaneler ve gerçekler, sevilen, sürülen, putlaşan ve gömülen Atatürk anıtları, *Derin Tarih, Haziran*, 105-111.
- Temiz, F. M. ve Özkan, S. (2022). Atatürk müze evleri bağlamında Raco Atatürk evinin incelenmesi, *Sanat Tarihi Dergisi* 31/12 Ekim, 1253-1279.
- Tinal, M. (2018), Atatürk'ün İzmir ziyaretleri ve vefatının İzmir'deki Yankıları, *ÇTTAD*, VII/16-17, 19-33.
- Tokmak, A. ve Kara, İ. (2023). İzmir'in cumhuriyet ile birlikte yeniden inşası ve İzmir şehir anıtlarının cumhuriyeti temsili, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Cumhuriyet Özel Sayısı), 433-450.
- TripAdvisor.(2025). Erişim Tarihi: 17.05.2025, <https://www.tripadvisor.com.tr/Search?q=izmir+atat%C3%BCrk&geo=1&ssrc=a&searchNearby=false&searchSessionId=0012dbffaa1cee5e.ssid&offset=0>.
- Uz, B. (2007), *Atatürk'ün İzmir'i bir kentin yeniden doğuşu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uhri, A. ve Mimtaş, A. İ. (2011). Krippel'in az bilinen bir heykeli üzerine, *Egeden*, 3 (8), 8-10. Erişim Tarihi: 13.04.2025. <https://egekitap.ege.edu.tr/files/egeden8.sayi/files/assets/basic-html/page7.html>.

- Uhri, A. (2020-2022). İzmir'in kamusal alanlarındaki heykeller, *İzmir Büyükşehir Belediyesi Akdeniz Akademisi*.
- Uzun Aydın, D. (2013). *Sanayi-i Nefise Mektebinin Türk heykel sanatındaki yeri ve ilk heykeltıraşlar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatı Bilim Dalı. İzmir.
- Williams, S., (1998). *Tourism Geography*, Routledge.
- Yamak, H. (2010), *Atatürk ve İzmir Atatürk'ün ikinci memleketi*, İstanbul: Alioğlu Matbaacılık.
- 100 yıldır Hep İleri, Özgür Ses, (2012). Erişim Tarihi: 23.04.2025.
https://fliphtml5.com/cftgf/exqb/CUMHUR%C4%B0YET_100._YIL_%C3%96ZEL_SAYISI/.